

ДАВНЬОГРЕЦЬКІ ГІПОКОРИСТИЧНІ ІМЕНА В НОВОЧАСНИХ ПЕРЕКЛАДАХ СВЯТОГО ПИСЬМА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

© Тимошик Г. В., 2009

У статті розглянуто особливу групу давньогрецьких імен новозавітного тексту, а саме – імена-гіпокористики. Ці найменування становлять невеликий відсоток від загальної кількості давньогрецьких імен. Завдяки цим іменам ми сприймаємо давньогрецький іменник як онтологічну складну єдність, яка постійно розвивалася, видозмінюючи громіздкі та незручні для уживання антропоніми, на простіші і придатні для використання.

The article analyses special group of ancient Greek names from New Testament text, namely – names-hypocoristics. These names present little percent of Greek personal names total number. Owing to these names we apprehend an ancient Greek noun as a complex system that was constantly developing, transforming bulky and awkward anthroponyms into simpler and communicatively suitable ones.

Давньогрецькі імена займають важливе місце в ономастичній палітрі новозавітних хронік і презентують лише фрагмент системи найменувань древніх геллінів, адже зрозуміло, що біблійний текст не зміг увібрати в себе все розмаїття давньогрецького ономастикону, який був широко розповсюджений серед народів, що населяли Середземномор'я.

Наявність давньогрецького ономастикону в перекладній святописемній літературі давно зробила його фактом українського мовно-культурного виміру. Однак незважаючи на це, давньогрецькі імена (зрештою й увесь іменник) українських перекладів святописемного тексту тривалий час перебували на периферії наукових зацікавлень української лінгвістичної науки.

Упродовж XIX–XX ст. українські філологи (П. Житецький [7], І. Огієнко [12], О. Горбач [3]) у своїх розвідках розкрили історію та особливості перекладання святописемного тексту українською мовою. Наприкінці XX – початку XXI ст. з'явилися статті (В. Німчука [10], Л. Шевченко [21]), розвідка (М. Жукалюка, Д. Степовика [8]) та інші публікації, які подають історію перекладу святописемного тексту та його компонентів. Ці дослідження, з одного боку, частково елімінували лакуну в українських біблієзнавчих студіях, а з іншого – заклали фундамент для наступних студій.

У царині теолінгвістичних студій XXI століття актуальною є потреба комплексного дослідження святописемного тексту, де окреме місце має належати біблієантропонімікону. Мають з'явитися фундаментальні дослідження, які б змогли розкрити етнокультурну природу біблійних онімів, окреслити особливості їх контекстуальних реалізацій, представити індивідуальні авторські підходи щодо трансформаційно-адаптивних механізмів, що супроводжують входження біблієонімів через перекладні тексти в український мовно-культурний вимір.

У пропонованій розвідці розглянемо особливу групу давньогрецьких імен новозавітного тексту – імена-гіпокористики¹, які є важливим компонентом давньогрецької антропосистеми, адже представляють нові моделі репрезентації найменувань. Гіпокористики дозволяють інтерпретувати антропонімікон (у нашому випадку давньогрецький) як складну систему, яка розвивається і

¹ У перекладі з давньогрецької ὑπο-κοριστικός, τό – означає зменшене чи пестливе ім'я [6, с.1691]. Гіпокористичні дублети повних імен широко використовують у мовленні. У будь-якій антропосистемі ці імена становлять значний інтерес [9, с.304].

поповнюється новими формами імен, що є більш придатні для комунікації. Як важливий складник давньогрецької системи найменувань гіпокористичні імена у процесі перекладання трансформувалися в україномовний вимір та займають у ньому своє місце².

Зрозуміло, що реципієнти нового релігійного вчення разом із світоглядними змінами модифікували свій іменник. Оскільки давньогрецька система найменувань була для них чужою, то неофіти не змогли б диференціювати повної форми імені, що використовується в офіційній сфері, та словотвірних варіантів імені, що вживається у сфері неофіційного спілкування. Однак для того, щоб збагнути особливості адаптації давньогрецьких імен у перекладному тексті, ми виділяємо групу імен-гіпокористик.

У контексті вивчення давньогрецьких гіпокористичних імен в українських перекладах святописемного тексту спробуємо виокремити різновиди цих імен, представити їх семантико-генетичну характеристику та особливості адаптації акцентуації в українському ономастиконі.

Як зазначає О. Суперанська, «в ономастиці діють дві тенденції, які врівноважують одна одну: тенденція до уточнення імен, яка передбачає залучення до їхньої структури додаткових елементів, зокрема різних визначень, та тенденція до спрощення ужиткових форм імен через перетворення їх зі словосполучення в одне слово, зі складного слова в просте... Процес скорочення власних імен належить до ономастичних універсалій, адже імена, що складаються з великої кількості фонем, складів, морфем, ... можуть існувати лише на папері як письмові знаки, але не в живому мовленні у щоденному використанні» [19, с. 121].

Онімний вимір тієї чи іншої мови формують імена, які, залежно від сфер використання, можуть мати повну та скорочену форми. «Між офіційною й неофіційною сферами використання імен немає непрохідних меж. В обох сферах використовуються ті ж імена. Але самі ці сфери настільки відрізняються, що, змінюючи сферу, ім'я неминуче підпорядковується панівній системі з її закономірностями та зазнає значних перетворень» [19, с. 163]. Перехід імені з офіційної в неофіційну сферу використання супроводжується різноманітними словотвірними явищами: «демінітивній деривації³ й еліпсису⁴» [19, с. 163], у результаті яких виникають словотвірні варіанти імені (дублети).

Оскільки повне ім'я, що є «повною нескороченою формою імені», належить до офіційної сфери використання, то протилежним йому є скорочене, «гіпокористичне ім'я, яке належить до неофіційної сфери використання» [15, с. 107]. На думку Н. Подольської, «іноді в результаті усічення виникає зовсім інше ім'я, яке згодом сприймається як повне. Це спостерігаємо, наприклад, зі скороченими іменами в чужомовному середовищі» [15, с. 140]. Варто зазначити, що для чужоземців запозичені імена презентують чужу антропонімну систему і є «неподільні ні з погляду актуального словотвору, ні з погляду морфемної сегментації» [18, с. 169].

В українській мовознавчій науці для означення процесу створення гіпокористичних імен широко використовується термін «усічення⁵». Варто зазначити, що він є широко уживаним і у морфонології, і у словотворі [5, с. 183].

У процесі функціонування⁶ власне ім'я (однослівне) може зазнати усічення кореневої чи допоміжної морфемі, фіналі чи початкового звуку і трансформуватися в гіпокористику.

---

² Зі слів А. Суперанської: «приналежність імені до активного фонду будь-якої мови визначає узус, а не походження» [16, с.234].

³ Демінутивне ім'я (демінітив) – «ім'я зі зменшено-пестливим відтінком значення у певному контексті, що створюється за допомогою демінутивного суфікса» [15, с. 54].

⁴ Еліптоване ім'я (ім'я-еліпсис) – це «форма імені, що виникла у результаті пропуску одного із слів чи однієї основи, що входить в дво- чи багатослівне, дво-, багатоосновне ім'я» [15, с. 150].

⁵ Автори словника-довідника «Український словотвір у термінах» презентують термін «усічення» як: 1. Те, що **елізія**. Морфонологічне явище...; 2. Словотвірне явище, яким супроводжується процес утворення нових слів і яке полягає у тому, що похідне формально коротше, ніж твірне [20, с. 223].

Гіпокористичне ім'я як словотвірний дублет офіційної форми імені «може бути суфіксальним (з нейтральним суфіксом) і безсуфіксальним» [15, с. 69] (в українському антропонімному словотворі одним із способів творення нових словотвірних варіантів імен є усічення, яке комбінується із суфіксацією [1, с. 57]). На думку І. Ковалика, «механічна аббревіація (декомпозиція) структури основ особових імен, з одного боку, та одночасна спеціальна ономастична (антропонімна) суфіксація, з другого, характеризують саму суть і природу механізму словотворчого, чи скоріше формотворчого процесу творення емоційно-афективних здрібніло-пестливах чоловічих і жіночих імен людей» [9, с. 306]. Коли ж повне ім'я усікають, а суфіксація відсутня, то маємо справу із «регресивний спосіб словотворення», що уживається рідше порівняно із попереднім [9, с. 305].

Неповні оніми, утворені внаслідок прогресивного афіксального (усічення + суфіксація) чи регресивного неафіксального (лише усічення) способів словотворення і містять у собі суб'єктивну оцінку, у науковій літературі називають по-різному: зменшеними, пестливими, зменшено-пестливими, квалітативами, демінутивами, гіпокористиками (гіпокористичними іменами, іменами-гіпокористиками), еліпсами (еліптованими іменами, іменами-еліпсами), усіченими іменами, аббревіатурно-суфіксальними утвореннями власних імен. Іноді ці терміни розрізняють, іноді уживають як синоніми. Такий стан справ свідчить про недостатньо глибокий рівень вивчення цього явища й декларує потребу нових ґрунтовних досліджень, які були б спроможні подолати цей термінний дисонанс.

У дослідженні «Структура имени собственного (Фонология и морфология)» О. Суперанська виділяє чотири способи скорочення однослівних найменувань, де найбільш розгалуженим є «випадання фонем та їх груп» [19, с. 124]. У межах цього способу виокремлено п'ять різновидів скорочення: а) *гаплогія* – «особливий випадок дисиміляції ... коли одну з двох однакових чи схожих артикуляцій не вимовляють: ... некрасо(во)вед...»; б) *елізія* – «випадання голосних на стику морфем...: За озеро > Зазеро...» [19, с. 124]; в) *афереза* – усічення початкових складів слова (Варварка → Варка); г) *апокопа* – усічення кінцевих частин слова (Клим(ентій) → Клим); д) *синкопа* – усічення середньої частини слова (Т(ет)яна → Таня) [5, с. 189].

Для давньогрецького іменника (як і для будь-якого іншого антропонімікону) типовими були усічені імена. Як зазначає В. Римша, давньогрецькі «імена з одним коренем нерідко були стягнутою формою двокореневого імені...; з плином часу стягнена форма складного імені починала існувати як самостійне ім'я» [14, с. 369].

Різновиди гіпокористичних імен давньогрецького іменника новозавітного тексту

У системі давньогрецьких імен новозавітного тексту виділяємо 15 гіпокористичних імен: 'Αντιπᾶς (ч.), 'Απολλῶς (ч.), 'Απελλῆς (ч.), 'Αρτεμᾶς (ч.), Δημᾶς (ч.), 'Επαφρᾶς (ч.), 'Ερμᾶς (ч.), Ζηνᾶς (ч.), Θευδᾶς (ч.), Κλεοπᾶς (ч.), Νύμφα (ч.), 'Ολυμπᾶς (ч.), Παρμενᾶς (ч.), Πατροβᾶς (ч.), Σώπατρος (ч.). З-поміж означених різновидів гіпокористичних імен у святописемному тексті здебільшого трапляється *апокопа* (усічення кінцевих частин слова) з одночасним додаванням фіналі («Усікати, – як зазначає А. Фік, – могли і перший і другий компонент грецького імені. Ту частину, що залишилася, оформляляти фіналлю -ς чи -ν: Δημοσθένης > Δημοσθ-ᾶς, ... Εὐ-αίμων>Αἴμων» [19, с.125]): 'Αντιπᾶς (ч.) є «скороченим варіантом імені Антипатр (Antipater)» [11, с. 49]. 'Αντίπατρος; це ім'я «схоже до Κλέοπας, що є короткою формою від Κλεόπατρος» [22, с. 116]: 'Αντιπᾶς ὁ μάρτυς μου ὁ πιστός μου⁷ → Антипа, свідок мій вірний (1а)⁸, Антипа, свідок мій вірний (1б), Антипа, свідок Мій вірний (2),

⁶ Функціонування власного імені – це процес побутування пропріатемами у певному мовно-культурному вимірі.

⁷ Для порівняння використовуємо оригінальний давньогрецький текст (The Greek New Testament. Fourth Revised edition by Barbara Aland, Kurt Aland, Matthew Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger, and Allen Wikgren. Fourth revised edition, 2nd print. Deutsche Bibelgesellschaft. – D-Stuttgart, 1994).

⁸ Для розрізнення новочасних україномовних перекладів Святого Письма Новозавітного Канону ми вводим нумерацію, яка ґрунтується на хронологічному принципі, відповідно до часу виконання перекладу:

Антипа – свідок мій вірний (3), Мій вірний свідок Антипа [Ап 2:13]⁹; **Ἀπολλῶς** (ч) є «короткою формою імені Ἀπολλώνιος ... і, можливо, також імен Ἀπολλόδωρος і Ἀπολλωνίδης» [22, с. 116]: Ἀπολλῶς → Аполос, Аполлос (1а), Аполос (1б), Аполлос (2), Аполлос (3, 4) [1 Кор 3:6, 22]. Що ж стосується біліантропоніма **Ἀπελλῆς**, то «у деяких MSS (манускриптах – Г.Т.) Діань (Дії 18:24; 19:1) замість Аполлос (Apollos) знаходимо Апеллес. Мабуть, можна вважати правильним припущення Оригена про те, що ці імена тотожні» [11, с. 50]. Отже, це ім'я вважають варіантом прочитання імені Ἀπολλῶς [22, с. 101]. Зважаючи на викладене вище, біблієонім Ἀπελλῆς (ч) є гіпокористиком до тих імен, що й Ἀπολλῶς (див. повні форми імен до цього імені-гіпокористика): ἀσπάσασθε Ἀπελλῆν τὸν δόκιμον ἐν Χριστῷ. → Вітайте Апелеса, вірного в Христі (1а), Вітайте Апелеса, вірного в Христі (1б), Вітайте Апеллеса, випробуваного у Христі (2), Вітайте Апелла, випробуваного у Христі (3), Апелл (3) Вітайте Апелеса, випробуваного у Христі [Рим 16:10]; **Ἀρτεμᾶς** (ч) є «короткою формою імені Ἀρτεμίδωρος» [22, с. 135]: Ἀρτεμᾶν → (Зн. в.) Артема (1а, 2), Артема (1б, 3, 4) [Тит 3:12]; **Δημᾶς** (ч) є «короткою формою імен Δημήτριος чи Δημάρατος» [22, с. 222]: Дамас (1а), Дамас (1б), Димас (2), Димас (3, 4) [Кол 4:14]; **Ἐπαφρᾶς** (ч) «ймовірно є короткою формою імені Ἐπαφρόδιτος» [22, с. 360]: ἀπὸ Ἐπαφρᾶ τοῦ ἀγαπητοῦ συνδούλου ἡμῶν, ὅς ἐστιν πιστὸς ὑπὲρ ἡμῶν διάκονος τοῦ Χριστοῦ → од Єпафра, любого нашого товариша слуги, котрий єсть вірний служитель Христів, (1а), од Єпафра, любого нашого товариша слуги, котрий єсть вірний служитель Христів, (1б), від Єпафра, улюбленого співробітника нашого, що за вас вірний служитель Христа, (2), від Єпафра, нашого любого товариша в службі, який для нас є вірним Христовим слугою. (3), від Єпафра, нашого улюбленого співраба, який є для нас вірним слугою Христа (4) [Кол 1:7]; ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἐπαφρᾶς ὁ ἐξ ὑμῶν, δοῦλος Χριστοῦ [Ἰησοῦ] → Вітає вас Єпафрас, що з вас, слуга Христа; (1а), Вітає вас Єпафрас, що з вас, слуга Христа; (1б), Поздоровлює вас Єпафрас, що з ваших, раб Христа Ісуса. (2), Вітає вас і Єпафр, що з-між вас, слуга Ісуса Христа. (3), Вітає вас Єпафрас – він з ваших, - раб Ісуса Христа. (4) [Кол 4:12]. У новозавітному тексті поряд із гіпокористикою Ἐπαφρᾶς натрапляємо і на повне ім'я Ἐπαφρόδιτος, що іменує іншу особу: παρὰ Ἐπαφρόδιτου → (Род. в.) від Єпафродита (1а), від Єпафродита (1б), від Єпафродита (2), від Єпафродита (3, 4) [Филп 4:18]; **Ἐρμᾶς** (ч) може бути «короткою формою імен, що починаються з Ἐρμ-» [22, с. 392]: Ἐρμᾶν → (Зн. в.) Єрмія (1а), Єрмія (1б), Єрмія (2), Герму (3), Ермію (4) [Рим 16:14]. Поряд із цим іменем ужито однокореневе теофорне ім'я Ἐρμῆς (ч): Ἐρμῆν → (Зн. в.) Єрма (1а, б, 2), Гермеса (3), Ерма (4) [Рим 16:14]; **Ζηνᾶς** (ч) → коротка форма від повного імені Зенодорос (Ζηνόδωρος) [2, с. 350]: Ζηνᾶν τὸν νομικὸν → (Зн. в.) Зіну законника (1а), Законника Зіну (2), Зіну законника (1б, 3), законника Зіну (4) [Тит 3:13]; **Θευδᾶς** (ч) за однією з версій є гіпотетично гіпокористикою, що утворилася від Θεόδωρος [2, с. 1005]; за іншою – грецьким еквівалентом гебрейського імені Jonathan [23, с. 99]: Θευδᾶς → Тевда (1а, 2), Тевда (1б, 3, 4) [Дії 5:36]; **Κλεοπάς** (ч) «коротка форма імені Κλεοπάτρα [22, с. 547]: εἰς ὀνόματι Κλεοπάς → один на ім'я Клооба (1а), на ймя

(1а) – Святе письмо Нового Завіту мовою русько-українською переклали вкупі П. А. Куліш і Д-р И. Пуллой, Відень, 1871. – Печатано у Львові в друкарні Товариства імени Шевченка, 1880; (1б) – Святе письмо Старого і Нового Завіту мовою русько-українською / Репринтне видання Нью Йорк, Лондон, 1930. Переклад П.О. Куліша, І.С. Левицького і д-ра І. Пуллой. – Союз біблійних товариств, USA, Sweden, 1991 (у статті аналізуємо обидві редакції Кулішевого перекладу, оскільки вони відрізняються одна від одної); (2) – Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена / Переклав І. Огієнко. – Druckhaus Gummersbach, West-Germany, 1988; (3) – Святе Письмо Старого та Нового Завіту / Перек. з давньогрецької І. Хоменко-Плюта. – United Bible Societies, 1990; (4) – Новий Завіт Господа нашого Ісуса Христа: 3 4-го повного перекладу Біблії / Пер. з давньогрецької о. Рафаїл Турконяк. – К, 2000.

⁹ У тексті статті використовуємо скорочення: Дії – Дії святих апостолів; ж – жіночий рід; Зн. в. – знахідний відмінок; Кол – Послання апостола Павла до колосян; 1 Кор – Перше послання апостола Павла до коринтян; Лк – Євангеліє від Луки; присв. прикм – присвійний прикметник; Рим – Послання апостола Павла до римлян; Род. в. – родовий відмінок; Тит – Послання апостола Павла до Тита; Филм – Послання апостола Павла до Филімона; ч – чоловічий рід.

Клеопа (16), один, йому ймення Клеόπα (2), один, на ім'я Клеопа (3, 4) [Лк 24: 18]; **Νύμφα** (ч) «можливо є короткою формою від Νυμφόδωρος» [22, с. 680]: Νύμφαν → (Зн. в.) Нимфάνα (1а), Нимфана (1б, 2), Нимфάνα (2) Нимфана (3) [Кол 4:15]. Ім'я, зважаючи на сферу уживання, могло належати й чоловікові, і жінці [2, с. 634]; **Ὀλυμπᾶς** (ч), має незрозумілу етимологію [22, с. 704]. Можемо припустити, що воно є короткою формою імені Олімпіадор [17, с. 268]: Ὀλυμπᾶν → (Зн. в.) Олимпάνα (1а), Олимпана (1б), Олімпіяна (2), Олімпія (3), Олимпа (4) [Рим 16:15]; **Παρμενάς** (ч) може бути «короткою формою імен Парμενίδης, Παρμενίων, Παρμηνίδης» [22, с. 779]: Παρμενᾶν → (Зн. в.) Пармéна (1а), Пармена (1б, 2, 3, 4) [Дії 6:5]; **Πατροβᾶς** є «короткою формою Πατρόβιος» [22, с. 789]: Πατροβᾶν → (Зн. в.) Патрóва (1а, 2), Патрова (1б, 2, 4), Патроваса (3) [Рим 16:14].

У святописемному тексті натрапляємо ще на один тип гіпокористики – *синкопу*, що представлена лише одним іменем: **Σώπατρος** (ч). Це ім'я, припускаємо, є гіпокористикою імені Σωσίπατρος: Σώπατρος Πύρρου Βεροιάιος → Сосипáтр Верієць (1а), Сосипатр Верієць (б), Сópатер Пíррив із Веріі (2), Сопатер, син Пíрра, з Веріі (3), син Пíрра Сопатер з Вереї (4) [Дії 20:4]. У новозавітному тексті для найменування цієї ж особи використовується і повна форма імені Σωσίπατρος [Рим 16:21].

Семантико-генетична характеристика давньогрецьких гіпокористичних імен

За семантико-генетичним критерієм гіпокористичні імена можемо поділити на окремі групи. Велику групу формують гіпокористики, що утворилися від найменувань, що містять теофорний компонент. Оскільки давньогрецька система найменувань була динамічною системою, то «репертуар» грецьких імен постійно поповнювався. Особливо часто створювалися імена, що містили імена того чи іншого божества, милості якого передбачали народження дитини чи під заступництво якого віддавали дитину» [14, с. 369]. Цю групу імен В. Римша пропонує назвати «присвятні» чи «обітні». Загалом у науковому обігу є терміносполука «теофорні імена» для позначення імен, що містять у своїй структурі найменування божества: **Ἄπολλῶς (Ἄπελλῆς)** (ч) містить у своїй структурі назву давньогрецького бога Аполлона. Відповідно ті імена, від яких воно могли утворитися, означають: Ἄπολλῶνιος – присв. прикм. Аполлонів, Ἄπολλόδωρος: Ἄπόλλων «Аполлон» [6, т.1, с. 208] + δῶρον, τό – дар, подарунок [6, т.1, с. 443], «дарунок Аполлона»; Ἄπολλωνίδης: Ἄπόλλων «Аполлон» [6, т.1, с. 208] + суфікс -ιδ-ης зі значенням «особа», «людина» [4, с. 184], «людина, що присвячена Аполлону»; **Ἄρτεμᾶς** (ч) вміщує у своїй структурі ім'я давньогрецької богині Артеміди: Ἄρτεμίδωρος (Ἄρτεμις«Артеміда» [6, т.1, с. 240] + δῶρον, τό, «подарунок Артеміди» [2, с. 52]; **Ἐπαφρᾶς** (ч) «співвідноситься з ад'єктивом ἐπαφρόδιτος зі значення «той, хто навіное любов», «милий», «чарівний», «улюбленець Афродіти», «щасливий» [6, т.1, с. 589], сформувався на основі власного імені Афродіта» [4, с. 134]; **Ἑρμᾶς** (ч) вміщує назву давньогрецького бога Гермеса. Це ім'я могло бути утворене від багатьох імен, що розпочинається з Ἑρμ– [22, с. 392], наприклад, Ἑρμογένης: Ἑρμᾶς (дорійське) = Ἑρμῆς – «Гермес» [6, т.1, с. 664–665] + γένος, τό – «народження», «походження» [6, т.1, с. 319], «народжений Гермесом»; **Ζηνᾶς** (ч) вміщує назву давньогрецького бога Зевса. Ζηνοδωρος: Ζεύς (gen. Δίος) «Зевс» [6, т.1, с. 733] + δῶρον, τό, «подарунок Зевса»; **Νύμφα** (ч) → є короткою формою від Нимфадор: νύμφα – «наречена, нимфа» [6, т.2, с. 1141] + гр. δῶρον, «подарунок нимфи». Як уже зазначалося, ім'я могло належати й чоловікові, і жінці [2, с. 634]; **Θευδᾶς** (ч) за однією із версій могло бути короткою формою давньогрецького імені Θεόδωρος: θεός, ὁ/ή – «бог», «божество» [6, т.1, с. 778] + δῶρον, τό, «дар Божий» [2, с. 1005]. За семантико-генетичними ознаками до цієї групи імен можемо віднести біблісантропонім **Ὀλυμπᾶς** (ч). Таке ім'я було широко розповсюджене в Римській імперії [11, с. 235]. Припускаємо, що гіпокористика утворилася від Олімпіадор: Ὀλυμπος, ὁ – «Олімп» [6, т. 2, с. 1168] + δῶρον, τό, «дар Олімпу» [19, с. 268].

Іншу групу формують імена, що містять елемент **πατηρ-**: **Ἀντιπᾶς** (ч.) → Ἀντίπατρος: ἀντί – «як, схожий» [6, т.1, с. 162] + πατήρ (gen. πατρός) – «батько» [6, т.2, с. 1269], «як батько, схожий на батька»; «нащадок батька» [17, с. 38]; **Κλεοπᾶς** (ч) → Κλεοπάτρα: κλέος, τό – «поголос», «звістка», «слава» [6, т. 1, с. 952] + πατήρ, «славна батьками» [4, с. 288]; **Πατροβᾶς** (ч) → Πατρόβιος: πατήρ + βίος,

ὁ – «життя», «світло» [6, т. 1, с.296], «світло батька»; **Σώπατρος** (ч) → σώζω – «рятувати», «охороняти» [6, т. 2, с. 1595] + πατήρ, «той, що оберігає батька».

Окремо виділяємо гіпокористику **Παρμενᾶς** (ч) → πάρμονος = παραμόνιος «тривалий», «надійний», «вірний» [6, т.2, с.1246] + суфікс -ιδ-ης зі значенням «особа», «людина» [4, с. 184], «надійна людина».

Адаптація гіпокористичних імен у новочасних перекладах Святого Письма

Давньогрецькі гіпокористичні імена новозавітного, які пройшли крізь призму перекладних рефлексій авторів новочасних перекладів, зазнали певних трансформаційно-адаптаційних модифікацій. Особливої уваги у цьому контексті заслуговує питання акцентуації давньогрецьких гіпокористичних імен.

Зі слів М. Протасова, «наголос – це, мабуть, найслабше місце у передачі не тільки власних назв, але й взагалі слів, запозичених із давніх мов. Можна відверто сказати, що він у нас (наголос – Г.Т.) зовсім не усталений і ґрунтується лише на випадковості» [13, с. 107].

Давньогрецькі біблієантропоніми, пройшовши багаторівневий процес трансформаційно-адаптивного перетворення, в окремих випадках змінили акцентуаційні характеристики. Для того, щоб збагнути специфіку акцентуаційних модифікацій, наявних в аналізованих текстах, варто провести порівняльний аналіз онімів, що фіксуються в україномовних перекладах із їх варіантами в давньогрецькому (оригінальному) тексті Нового Завіту. Зважаючи на особливості наголошення давньогрецьких гіпокористичних імен, можемо виділити декілька акцентуаційних груп: *першу групу* утворюють гіпокористики, які зберегли свою акцентуацію в усіх формах імен: ἀπάσασθε Ἀπελλῆν τὸν δόκιμον ἐν Χριστῷ. → Вітайте Апелéса, вірного в Христі (1а)¹⁰, Вітайте Апеллéса, випробуваного у Христі (2) [Рим 16:10]; Ἀπολλῶς → Аполóс, Аполлóс (1а), Аполлóс (2) [1 Кор 3:6, 22]; Ὀλυμπᾶν → (Зн. в.) Олимпáна (1а), Олімпі́яна (2) [Рим 16:15]; Ἑρμᾶν → (Зн. в.) Єрмі́я (1а), Єрмі́я (2) [Рим 16:14]; *другу групу* формують гіпокористичні імена, які змінили свою акцентуацію: Ἀντιπᾶς ὁ μάρτυς μου ὁ πιστός μου → Анти́па, свідок мій вірний (1а), Анти́па, свідок Мій вірний (2) [Ап 2:13]; Ζηνᾶν τὸν νομικὸν → (Зн. в.) Зі́ну закóнника (1а), Закóнника Зі́ну (2) [Тит 3:13]; Θεῦδας → Тéвда (1а, 2) [Дії 5:36]; εἷς ὀνόματι Κλεοπᾶς → оді́н на ім'я Клоóпа (1а), оди́н, йому йме́ння Клеóпа (2) [Лк 24: 18]; Ἀρτεμᾶν → (Зн.в.) Артéма (1а, 2) [Тит 3:12]; Παρμενᾶν → (Зн. в.) Парме́на (1а), Пармена (2) [Дії 6:5]; Πατροβᾶν → (Зн. в.) Патрóва (1а, 2) [Рим 16:14]; Νύμφαν → (Зн. в.) Нимфáна (1а), Нимфáна (2) Кол 4:15]; у *третью групу* виділяємо гіпокористики, які залежно від автора перекладу залишали чи змінювали акцентуацію: ἀπὸ Ἐπαφρᾶ τοῦ ἀγαπητοῦ συνδοῦλου ἡμῶν, ὃς ἐστὶν πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν διάκονος τοῦ Χριστοῦ → од Єпа́фра, любого на́шого товáриша слугі́, котрій єсть вірний служитель Христів, (1а), від Епа́фра, улюбленого співробітника нашого, що за вас вірний служитель Христа, (2), [Кол 1: 7]; ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἐπαφρᾶς ὁ ἐξ ὑμῶν, δοῦλος Χριστοῦ [Ἰησοῦ] → Віта́с вас Єпафр́ас, що з вас, слугá Христá; (1а), Поздоровлює вас Епафр́ас, що з ваших, раб Христа Ісуса. (2), [Кол 4: 12]; Σώπατρος Πύρρου Βεροιαίος → Сосипáтр Вері́єць (1а), Сópатер Піррів із Вері́ї (2) [Дії 20:4].

Давньогрецькі гіпокористичні імена представляють фрагмент античної антропосистеми, яка була широко розповсюджена у часи створення нового віровчення. Трансформуючись через переклади Святого Письма в україномовний простір, вони стали окремим фрагментом українського антропонімікону. Тому вивчення гіпокористичних імен, як і загалом усього новозавітного антропонімікону, презентує важливий фрагмент комплексних біблієзнавчих студій, що ґрунтуються на понад тисячолітній практиці побутування християнства на теренах України.

¹⁰ Щодо акцентуації біблієонімів у новочасних перекладах Святого Письма, то вона зафіксована лише у: (1а) – Святе письмо Нового Завіту мовою русько-українською переклали вкупі П. А. Куліш и Д-р И. Пуллой, Відень, 1871. – Печатано у Львові в друкарні Товариства шимени Шевченка, 1880; та спорадично у (2) – Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена / Переклав І. Огієнко. – Druckhaus Gummersbach, West-Germany, 1988.

1. Белей Л. О. Словотворче варіювання власного імені людини / [Любомир Омелянович Белей та ін.] // Семасіологія і словотвір. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 56–59. 2. Библейская энциклопедия Брокгауза. *Chrisliche Verlagsbuchhandlung Paderborn. Lexicon zur Bibel.* 1994. Brockhaus Verlag Wuppertal. / [авт.-сост. Фриц Ринекер, Герхард Майер]; пер. с нем. В. М. Иванова и др. – Кременчуг, 1999. – 1088 с. 3. Горбач О. Мовостиль новітніх перекладів Св. Письма на українську народню мову 19–20 вв. / Олекса Гобач // *Зібрані статті.* – Мюнхен: *Monachii*, 1993. – Т. II. – С. 29–97. – (Статті до 1000-ліття християнізації Руси-України.). 4. Горпинич В. А. Антропонимия древнегреческого языка. / В. А. Горпинич // *Ономастика и апеллятивы.* – Вып. 27. – Днепропетровск: ДНУ, 2006. – 333 с. 5. Горпинич В. А. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія: навчальний посібник. – К.: Наук. думка, 1999. – 207 с. 6. Древнегреческо–русский словарь / [сост. И. Х. Дворецкий]: в 2 т. – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1958. – 1904 с. 7. Житецький П. О переводах Евангелия на малорусский языкъ / Павло Житецький. – С.-Пб.: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1906. – 65 с. 8. Жукалюк М., Степовик Д. Коротка історія перекладів Біблії українською мовою / Микола Жукалюк, Дмитро Степовик. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2003. – 176 с. 9. Ковалик І. І. Словотвір особових імен в українській мові / І. І. Ковалик // *Питання українського і слов'янського мовознавства.* – Вибрані праці. – Ч. II / [упорядник З. Терлак]. – Львів–Івано-Франківськ, 2008. – С. 304–312. 10. Нимчук В. В. Священное Писание на украинском языке / [В. В. Нимчук и др.] // *Роль переводов Библии в становлении и развитии славянских литературных языков.* – М., 2002. – С. 39–69. 11. Новый Библейский словарь: Ч. 1. Библейские персонажи / [Пер. с англ. Ю. Аржанов и др.], – СПб.: Мирт, 1999. – 437 с. 12. Огієнко І. Методологія перекладу Святого Письма та Богослужбових книг на українську мову / Іван Огієнко. – Відбитка з «Духовного сіяча» 1927р. – Варшава: Друкарня Синодальна, 1927. – 33 с. 13. Протасов М. Об упорядочении и унификации транскрипции собственных имен и исторических терминов в истории античного мира / М. Протасов // *Вестник древней истории.* – 1940. – № 1 – С. 102–113. 14. Римши В. П. К изучению древних антропонимических систем. Греки и римляне / [В. П. Римши и др.] // *Системы личных имен у народов мира.* – М., 1986. – С. 368–375. 15. Словарь русской ономастической терминологии [авт.-сост. Н. В. Подольская]. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Наука, 1988. – 190 с. 16. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М., 1973. – 366 с. 17. Словник українських імен / [авт.-уклад. І. І. Трійняк]. – К.: Довіра, 2005. – 488 с. 18. Сталтмане В. Э. Историческое словообразование // *Теория и методика ономастических исследований.* / [А. В. Суперанская, В. Э. Сталтмане, Н. В. Подольская, А. Х. Султанов]. – М.: Наука, 1986. – 255 с. 19. Суперанская А. В. Структура имени собственного (Фонология и морфология) / А. В. Суперанская – М.: Наука, 1969. – 207с. 20. Український словотвір у термінах: словник-довідник / [авт.-уклад. Л. О. Вакарюк, С. Є. Панцьо]. – Тернопіль: Джура, 2007. – 223 с. 21. Шевченко Л. Біблія і становлення української літературної мови / Л. Шевченко // *Мовознавство.* – 2004. – № 5–6. – С. 56–61. 22. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature.* – Third edition / revised and edited by F.W. Danker – Chicago and London, 2000. – 1796 p. 23. *Williams M. H. Palestinian Jewish Personal Names in Acts* / M. H. Williams // *The Book of Acts in Its Palestinian setting* / edited by Richard Bauckham. Vol. 4. – Grand Rapids, Michigan. – P. 79–114.